

Η ΠΙΟ ΚΡΥΦΗ ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΛΗΥΗ

Μυθιστόρημα

ΙΚΑΡΟΣ

Τα βιβλία του Βαγγέλη Ραπτόπουλου

Η ΓΕΝΙΑ ΜΟΥ:

Κομματάκια, Διόδια, Τα τζιτζίκια

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ

Ο ΕΡΓΕΝΗΣ

ΕΜΜΟΝΕΣ ΙΔΕΕΣ

ΛΟΥΛΑ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ:

Το παιχνίδι, Βαθός και λυπημένος όπως κι εσύ, Απέραντα άδειο σπίτι

Η ΑΠΙΣΤΕΥΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΠΙΣΣΑΣ ΙΩΑΝΝΑΣ

ΜΑΥΡΟΣ ΓΑΜΟΣ

ΑΚΟΥΕΙ Ο ΣΗΜΙΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΑΝΟ;

Η ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗ

Η ΕΠΙΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΧΑΣΑΜΕ ΤΟΝ ΜΠΑΜΠΑ

ΛΙΓΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΦΙΛΟΙ

ΑΡΧΑΙΑ ΣΥΝΤΑΓΗ:

Ηρόδοτος, Ηρόκλειτος, Λουκιανός

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΜΜΟΣ

Η ΥΨΗΛΗ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Η ΠΙΟ ΚΡΥΦΗ ΠΛΗΓΗ

© Βαγγέλης Ραπτόπουλος & Εκδόσεις Ίκαρος 2012
ISBN 978-960-9527-61-3

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΠΙΟ ΚΡΥΦΗ ΠΛΗΓΗ

ΙΚΑΡΟΣ

Το κατάλληλο έδαφος

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ να ήμουν δεκατριών τότε. 1976; Μεταξύ πρώτης και δευτέρας γυμνασίου. Στο Περιστέρι.

Η Νίκη έμενε κάπου πίσω από την παιδική χαρά της κεντρικής λεωφόρου, που εξακολουθεί να λέγεται Παναγή Τσαλδάρη, κι εγώ λίγο πιο πριν, πίσω από τον ανύπαρκτο σήμερα πια, θερινό κινηματογράφο Άστρα.

Ακόμα πιο κάτω, στην ίδια πάντα πλευρά της λεωφόρου, σχεδόν κολλητά στην εκκλησία του Αγιαντώνη (το προφέραμε πάντα σαν μια λέξη), φιγουράριζε το όμορφο πέτρινο κτήριο του Α΄ Δημοτικού, όπου υπήρξαμε συμμαθητές με τη Νίκη, στις δύο τελευταίες τάξεις. Συμμαθητές και ερωτευμένοι.

Ή, κατά την έκφραση του συρμού και της ηλικίας μας, τα είχαμε.

Η ΝΙΚΗ ήταν φυσική ξανθιά, κι είχε ένα τόσο αθώο, λευκό και διάφανο δέρμα, ώστε οι γαλαζοπράσινες φλεβίτσες που το διέτρεχαν ήταν ορατές, ενώ όταν έπιανε τα γυμνά της μπράτσα και τα έσφιγγε, έμεναν μετά δαχτυλιές, αχνές κοκκινίλες.

Ακόμα και το καλοκαίρι που μαύριζε, ή πιο σωστά κοκκίνιζε, από τον ήλιο, το δέρμα της δεν έπαυε να είναι γλομό, σαν να διέθετε μια δική του, εσωτερική, μισοσβησμένη λάμψη.

Προφανώς, όλες αυτές τις παρατηρήσεις τις έκανα κάπως μεγαλύτερος, αλλά πώς να φέρω στο μυαλό μου τη μικρή Νίκη, απαλλαγμένη από τις μεταγενέστερες εντυπώσεις;

Ας λείει η λαίδη Μάκβεθ ότι η μνήμη είναι ο φύλακας του μυαλού. Μερικές φορές, η μνήμη μας είναι το πιο αυθαίρετο, το πιο αναξιόπιστο πράγμα στον κόσμο.

ΣΗΜΕΡΑ ΠΙΑ δεν θυμάμαι σε τι ακριβώς συνίστατο αυτός ο προεφηβικός, πρώτος μας έρωτας.

Μιλάμε για μια τρομερή οικειότητα ασφαλώς, ίσως ανταλλάσσαμε και κάποια μικροαντικείμενα, την είχα οπωσδήποτε στο νου μου διαρκώς, και σίγουρα έδινα υπερβολική σημασία και στο παραμικρότερό μας άγγιγμα.

Αλλά δεν νομίζω ότι είχαμε φιληθεί (στο μάγουλο ίσως) ή χαϊδευτεί ποτέ μας, σ' εκείνη την αρχαϊκή, εναρκτηρία, προκαταρκτική φάση του δεσμού μας.

Ο σαρκικός πόθος ήταν κάτι το συγκεχυμένο μέσα μας, ένας τυφλοπόντικας που σκάβει ενστικτωδώς στο λαγούμι του, αγνοώντας ότι μια ωραία ημέρα θα βγει στο φως.

ΥΣΤΕΡΑ, ΞΑΦΝΙΚΑ, τελειώνοντας το δημοτικό κι αρχίζοντας το γυμνάσιο, χαθήκαμε. Εκείνη στο Θηλέων, εγώ στο Αρρένων. Όμως, ακόμη και το γεγονός ότι βλέπομασταν πια αραϊά και πού, αντί να μας απομακρύνει, έκανε περισσότερο επιθυμητή και δελεαστική την όποια τυχαία συνάντησή μας, απλώς και μόνο εξαιτίας της σπανιότητάς της.

Μπαίναμε πια στην εφηβεία, είχαμε πετάξει μπόι και οι δυο μας, τα μάγουλά μου μαύριζαν από το χνούδι και οι δικές της καμπύλες ήταν ήδη γυναικείες.

Είτε το είχα συνειδητοποιήσει είτε όχι, η γλομάδα του δέρματός της δεν μπορεί παρά να μου φαινόταν ελκυστική τότε.

Το ίδιο και τα σαν παραγινωμένα φρούτα, βυσσινιά της χείλη, που λες και αποτελούσαν ένα μετείκασμα, ένα είδωλο των εξίσου τρυφηλών κι αφράτων χειλιών στο υπογάστριό της.

ΤΟΤΕ ΞΕΚΙΝΗΣΕ πρακτικά η όλη ιστορία, και ό,τι προηγήθηκε, ήταν απλώς το κατάλληλο έδαφος για να φυτρώσει και να απλωθούν οι ρίζες της.

Αν και, στην πραγματικότητα, το κατάλληλο αυτό, το πρόσφορο έδαφος, το είχε προλειάνει, καλλιεργώντας το χρόνια τώρα, η ίδια η συνοικία, στο ιστορικό της φόντο.

Το Περιστέρι και η μυθολογία του. Το λαϊκό Περιστέρι αφενός, ακόμα και με την έννοια του χυδαίου και του σκληρού, αλλά κυρίως μ' εκείνη της λυτρωτικής ευθύτητας και της σπαρταριστής ζωντάνιας. Και αφετέρου το κόκκινο, δηλαδή το αριστερό Περιστέρι.

Εν πάση περιπτώσει, τότε ήταν που έγινε ό,τι έγινε με τα Δεκεμβριανά και τον πατέρα της Νίκης.

Περιστέρι

ΕΚΕΙΝΗ ΤΗ ΧΡΟΝΙΑ, βία την επόμενη, έγιναν διάφορα. Κατ' αρχάς, καταργήθηκε το εξατάξιο γυμνάσιο κι άρχισε να ισχύει το γυμνάσιο-λύκειο. Γι' αυτό και, από μέσα μου, το σχολείο μας, το λέω πάντα γυμνάσιο κι ας φοίτησα εκεί, στο ίδιο κτήριο, και στο λύκειο.

Και για να αποδείξω ότι το ΙΑ' Αρρένων Περιστερίου ήταν αναμφισβήτητα θηριοτροφείο, αρκεί να σημειώσω ότι, το '76 ή το '77, κάποιοι από τους αποφοίτους που είχαν μείνει στην ίδια τάξη, έβαλαν φωτιά στα γραφεία των καθηγητών.

Τα ΜΑΤ έκαναν τότε, στη συνοικία μας, την παρθενική τους εμφάνιση εκτός του αθηναϊκού κέντρου. Μεγάλη πρωτιά.

Θρυλικοί, επίσης, ήταν οι καβγάδες ανάμεσα στο ΙΑ' και στο συστεγαζόμενο στο ίδιο κτήριο ΚΓ'.

ΑΥΤΟ δεν σημαίνει ότι συμμετείχαμε όλοι σε παρόμοιες ακρότητες, που μπορούσες ακόμα και να κομπάζεις γι' αυτές σε μια σαχλοκουβέντα, ενώ ήσουν κατά βάσιν άσχετος. Οι πιο πολλοί τα άκουγαν, τα αναμετέδιδαν ως ράδιο-αρβύλα, και τίποτα παραπάνω.

Εν ολίγοις, δεν ήταν όλοι πρόθυμοι για χουλιγκανισμούς και βαρβαρότητες, ούτε κατά διάνοια. Οι δικές μου παρέες, ας πούμε, προτιμούσαν να θεωρούν τιμή και καμάρι τους τις ένδοξες πολιτικοποιημένες αποχές, που κάναμε σ' αυτό το σχολείο, τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης.

Δυστυχώς, γενικεύοντας, αδικείς ένα σωρό εξαιρέσεις ή μειοψηφίες, αλλά και χωρίς τις γενικεύσεις, σε περιμένει η Βαβέλ της περιπτωσιολογίας: μπρος γκρεμός και πί-

σω ρέμα. Είναι προφανές, πάντως, ότι υπήρχαν (και υπάρχουν) πολλά Περιστερία.

Ωστόσο, δεν έπαυε να υφίσταται και μια συνισταμένη τους, ή ίσως μια πλειοψηφική τάση, μια ροπή που υπερίσχυε. Ποια ήταν, όμως, αυτή; Ή, αλλιώς, τι από τη μυθολογία της συνοικίας ίσχυε και τι όχι;

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ κτήριο του ΙΑ΄, που γειτονεύει με τις προσφυγικές πολυκατοικίες του Αγίου Αντωνίου, και έχει την είσοδό του επί της οδού Ψαρρών, ήταν καινούργιο όταν πήγαμε εμείς. Τουτέστιν, ήμασταν, εάν όχι οι πρώτοι που πάτησαν το πόδι τους εκεί, το πολύ οι δεύτεροι.

Και μάλιστα, για να γίνει ακόμα σαφέστερη η περιοχή σε όσους την αγνοούν, δηλαδή στους περισσότερους, ανηφορίζοντας προς την πλατεία Περιστερίου, ούτε μισό χιλιόμετρο από την είσοδο του ΙΑ΄, η Ψαρρών σκοντάφτει πάνω στην παιδική χαρά, πίσω από την οποία έμενε παλιά η Νίκη.

Με άλλα λόγια, το σκηνικό, εν μέρει μετεβλήθη άρδην, και εν μέρει εξακολούθει να υφίσταται σχεδόν αναλλοίωτο ακόμα και σήμερα.

ΑΣ ΠΟΥΜΕ, το πατρικό μου δεν άλλαξε θέση, κι ας μεταμορφώθηκε η μονοκατοικία με την αυλή των εφηβικών μου χρόνων σε πολυκατοικία.

Ο θερινός κινηματογράφος Άστρα, πάλι, με το οικόπεδο του οποίου επαπτόταν το προικώο οικόπεδο της μαμάς, πρώτα έγινε σκόνη, και μετά αντικαταστάθηκε κι αυτός από (τι άλλο;) πολυκατοικίες.

Όσο για το Α΄ Δημοτικό Περιστερίου, το παλιό όμορφο πέτρινο σχολείο, τώρα το προαύλιό του περιβάλλεται από ψηλά, γεμάτα με πολύχρωμα γκράφιτι, ηχομονωτικά πλεξιγκλάς, και έχει μια μεταμοντέρνα κτηριακή προσθήκη στην πλευρά του που βλέπει στην εκκλησία του

Αγιαντώνη, και στον ομώνυμο σταθμό του Μετρό.

Το σκηνικό τροποποιείται διαρκώς, και μαζί του αναπροσαρμόζεται και η μυθολογία της συνοικίας, αλλά υπάρχουν και κάποιες σταθερές.

Όπως οι προσφυγικές της ρίζες.

Ο ΠΑΠΠΟΣ ΜΟΥ, από τον πατέρα μου, ήταν Μικρασιάτης, από τη Σμύρνη, και είχε μια παράγκα, τρομερά πολυτελή όμως, ή τουλάχιστον πιο πολυτελή από το πατρικό μου. (Φέρ' ειπείν, στου παππού υπήρχε μπανιέρα, ενώ στο πατρικό μου είχαμε μόνο ντους.)

Ο παππούς μου είχε τελειώσει την Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, το παιδαγωγικό της τμήμα, και ήταν γυμνασιάρχης όταν συνταξιοδοτήθηκε.

Μ' έσερνε μαζί του σε κάτι υπαίθρια καφενεία, γύρω από τον Αγιαντώνη, όπου με θυμάμαι να παίζω μαζεύοντας τσιγκάκια, δηλαδή καπάκια από αναφυκτικά, πεταμένα ανάμεσα στο ψιλό χαλίκι, όσο εκείνος έπινε τον καφέ του και κουβέντιαζε με τους υπόλοιπους θαμώνες.

Παράγκες προσφυγικές υπήρχαν τότε παντού, όπου είναι τώρα οι αντίστοιχες πολυκατοικίες.

Και φυσικά, και εκεί που είναι σήμερα το ΙΑ'.

ΙΔΟΥ, ΤΩΡΑ, το διήγημα που έγραψε η ίδια η ζωή. Ο δρόμος μπροστά στην παράγκα του παππού μου ήταν η οδός Ψαρρών, εκεί όπου είναι σήμερα και η είσοδος του ΙΑ'. Και μάλιστα, ολόκληρος ο δρόμος ήταν ένα φαρδύ ρέμα, μ' έναν χωματόδρομο στην κάθε όχθη.

Εκεί μέσα, σ' εκείνο το ρέμα, έπαιζα, όταν ήμουν παιδί, με τους φίλους μου (βιτσίζαμε τα χόρτα που φύτεωναν στις όχθες, ή παρατηρούσαμε εκστατικοί τους γυρίνους που κολυμπούσαν στα λιγιστά βρομόνερα).

Κι όταν, τελικά, πήγα κάποια στιγμή κι εγώ στο ΙΑ', συνειδητοποίησα ότι η αίθουσα του Χημείου, στο ισόγειο του

γυμνασίου μας, βρισκόταν ακριβώς επάνω στο οικόπεδο του παππού μου.

Φανταστείτε, τι ένιωθα κάθε φορά που τύχαινε να κά-
νουμε μάθημα Χημείας.

ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ, όχι της μυθολογίας, αλλά το πραγματικό, στο οποίο μεγάλωσα, ήταν μια εργατική και λαϊκή συνοικία. Για την ακρίβεια, στη διάρκεια της εφηβείας μου, ολοκληρώθηκε η μετάλλαξή του σε συνοικία μικροαστική κυρίως.

Όταν, προς το τέλος του λυκείου, γύρω στο '79 με '80, αρχίσαμε να κατεβαίνουμε στο κέντρο της Αθήνας, για τα φροντιστήρια των εισαγωγικών εξετάσεων στο πανεπιστήμιο, δεν νιώθαμε μειονεκτικά: μοιάζαμε με τους υποψήφιους από τις περισσότερες συνοικίες, οι οποίες ήταν επίσης μικροαστικές.

Εκείνη την εποχή, μετρούσαν πιο πολύ άλλα πράγματα, από τη μουσική ως την πολιτικοποίηση. Τα γούστα και οι απόψεις σου σ' αυτούς τους τομείς, σε κατηγοριοποιούσαν εντονότερα.

Ανήκες σε άλλη φυλή ως αριστεριστής ή Κνίτης ή απολιτίκ, όπως και εάν άκουγες φανατικά μόνο ροκ ή σόουλ ή λαϊκά τραγούδια.

ΑΡΑ, ΛΟΙΠΟΝ, να, τι απέμενε πάνω-κάτω, να, τι ίσχυε τότε, και τι όχι, από τη μυθολογία του Περιστερίου. Το ζήτημα της προσφυγικής καταγωγής, κι ας έσφυζε ως ανάμνηση, είχε ατονήσει για τη γενιά μου. Το λαϊκό στοιχείο εκφυλιζόταν σε μικροαστικό πολτό. Και η αριστερή, η κόκκινη πλευρά της συνοικίας είχε φουντώσει ξανά, είχε σχεδόν γίνει μόδα.

Αντί του ζοφερού μετεμφυλιακού κλίματος, επικρατούσε τώρα η μεταπολιτευτική ατμόσφαιρα πανηγυριού, όπου όλοι ήταν καλεσμένοι, και όλοι δεν μπορούσαν παρά να είναι τουλάχιστον φίλα προσκείμενοι στην Αριστερά.

Κάτι τέτοιο, όμως, λίγο ή πολύ, συνέβαινε τότε σ' όλη την Ελλάδα.

Έφταιγε το παλιροϊκό κύμα της Μεταπολίτευσης που έφερε στην εξουσία το ΠΑΣΟΚ το '81, ύστερα από έναν αιώνα δεξιών κυβερνήσεων.

Επομένως;

Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ των δυτικών προαστίων, όχι μόνο του Περιστερίου, ήταν και είναι μια μυθολογία, όπως όλες. Εν μέρει κυριολεκτική και σε πλήρη αντιστοιχία με την πραγματικότητα, και εν μέρει μεταφορική, μια σχηματική και χονδροειδής παραμόρφωση της αλήθειας.

Όπωςδήποτε υπήρχαν διαφορές με άλλες συνοικίες, υπήρχαν σκληροί μάγκες, αλλά υπήρχαν και καλόπαιδα. Υπήρχαν λαϊκές νταρντάνες, αλλά και πριγκίπισσες.

Απ' όλα είχε το Περιστερί, αυτό έλειπε.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΑ στιγμή, ας το πάρει το ποτάμι, υπήρχε μια κρυφή ψωροπερηφάνια, όχι γι' ανοησίες αυτή τη φορά, όπως με τους τσαμπουκάδες ανάμεσα στο ΙΑ' και στο ΚΓ'. Μια ψωροπερηφάνια, όχι για γραφικότητες ή χουλιγκανισμούς, αλλά για ένα βαθύτερο ψυχικό υπόστρωμα, απλό και αληθινό.

Όπως και να το κάνουμε, εμείς ήμασταν πιο εξοικειωμένοι με κάποιες έννοιες. Πιο εξοικειωμένοι, απ' όσους είχαν μεγαλώσει στα πλούσια προάστια (στο κέντρο, στα βόρεια και στα νότια της Αθήνας). Με έννοιες, σαν την ντομπροσύνη, να είσαι ξηγημένος, όπως έλεγαν τότε, και λοιπά.

Είχαν ξεφτίσει πια στις μέρες μας, ελάχιστοι τις έπαιρναν σοβαρά υπόψη τους, σύμφωνα. Ωστόσο, κάτω από τη νέα γυαλιστερή επιφάνεια, κάτι απέμενε.

Ένα υπόστρωμα ηθικής, που ήταν το αντίθετο ακριβώς εκείνης, την οποία εννοεί ο Καβάφης, όταν μιλάει για τους τα φαιά φορούντες.

Πεθαίνει ο παππούς

Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ΜΟΥ, του οποίου πήρα τ' όνομα, ο κυρ-Μιχαήλ, όπως τον φώναζαν, υπέφερε από άνοια εδώ και επτάοκτώ χρόνια. Πρόσφατα, όμως, είχε πέσει κατάκοιτος, και συγκεκριμένα λίγο αφότου η γιαγιά (η μητριά του πατέρα μου) απεδέημσε εις Κύριον, θα έλεγαν στην εποχή της.

Άραγε, ήταν προτιμότερο, που την έχασε όσο ακόμη ήταν στα καλά του, ο καημένος; Ή μήπως θα ήταν μικρότερο το χτύπημα γι' αυτόν, αν την είχε χάσει αργότερα, όταν είχε πια χαθεί κι ο ίδιος στην ομίγλη της αρρώστιας του;

Μετά την απώλεια της γιαγιάς, πάντως, ο παππούς μετακόμισε σ' εμάς, στο πατρικό μου, και τώρα ήταν στα τελευταία του.

ΑΣΦΑΛΩΣ, η μνήμη μου παρουσιάζει πολλά κενά, όχι μόνο από εκείνη την εποχή, αλλά και από άλλες, κατά πολύ μεταγενέστερες. Πολύ καθαρά θυμάμαι μόνο διάφορες ξεκομμένες λεπτομέρειες. Για το συγκεκριμένο, όμως, δεν γεννάται ζήτημα, είμαι απολύτως σίγουρος.

Μερικούς μόνο μήνες, πριν γίνει ό,τι έγινε με τον πατέρα της Νίκης, χάσαμε τον παππού.

ΟΣΗ ΦΡΙΚΗ κι αν μου προκάλεσε τότε το γεγονός ότι έτυχε να είμαι παρών στις τελευταίες του στιγμές, τόσο αγαλλίαση μου φέρνει σήμερα.

Πώς αλλιώς να το πω; Πιστεύω ότι υπήρχε κάτι άριστο στην όλη εμπειρία. Και μακάρι να επέστρεφε η συνήθεια, όπου κάποτε οι άνθρωποι πέθαιναν μες στα σπίτια

τους, στο ίδιο τους το κρεβάτι, κι όχι στο αφιλόξενο και σχεδόν εχθρικό περιβάλλον ενός νοσοκομείου.

ΤΕΛΟΣ ΠΑΝΤΩΝ, τότε ακόμα μέναμε στη μονοκατοικία, και τον παππού τον είχαμε βάλει στο σαλόνι, σ' εκείνη τη μεγάλη πολυθρόνα που άνοιγε και γινόταν κρεβάτι, πλάι στον καναπέ.

Το σαλόνι είχαμε πάψει ουσιαστικά να το χρησιμοποιούμε, τα δύο περίπου χρόνια που έζησε μαζί μας ο παππούς (το πρώτο εξάμηνο κατόρθωσε να τα βγάλει πέρα χωρίς τη γιαγιά, αλλά από εκεί και πέρα έπεσε κατάκοιτος), κι είχαμε μεταφέρει την τηλεόραση στην κουζίνα.

Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ξεψύχησε αρχές Μαΐου, ένα Σάββατο πρωί, κατά τις οκτώ. Είχαμε περιτριγυρίσει το κρεβάτι του, από τα δεξιά η μαμά να του κρατάει το ένα χέρι, από τ' αριστερά το άλλο εγώ, και στα πόδια ο μπαμπάς, απόμακρος και σχεδόν ψυχρός ως συνήθως.

Ο παππούς είχε κλειστά τα μάτια του, και το πρόσωπο στραμμένο προς το μέρος μου, κι όχι μόνο το στόμα του, αλλά ολόκληρο το πρόσωπό του, λες και είχε μετατραπεί σε μια χοάνη, σ' ένα μικροσκοπικό σπήλαιο, που άφλεγε να πάρει ανάσα, κι απλώς έβγαζε εκείνο τον απαίσιο ρόγχο.

ΣΤΑ ΔΙΚΑ ΜΟΥ αυτιά τουλάχιστον, ο ρόγχος του έμοιαζε μ' ένα είδος βογκητού από την υπερπροσπάθεια που κατέβαλλε για ν' ανασάνει. Το σκελετωμένο στήθος του φούσκωνε και ξεφούσκωνε, μετά πάγωνε για λίγο, πείθοντάς μας ότι όλα είχαν τελειώσει, αλλά όχι, λάθος, ο βραχνάς ξεκινούσε πάλι από την αρχή.

Η μαμά έλεγε ότι ο ρόγχος του είχε αρχίσει από το περασμένο βράδυ, κι ότι η ίδια έπεσε πάνω του, ξεφωνίζοντας, «μη φεύγεις, μη!», κατά τις τρεις-τέσσερις το πρωί.

Επέμενε ότι ο παππούλης θα είχε σβήσει από τότε κιόλας, μες στην άγρια νύχτα, αλλά με το ξέσπασμά της, λέει, τον είχε ξαναφέρει πίσω.

Δεν είχα ακούσει το παραμικρό, κι ας κοιμόμουν στο διπλανό δωμάτιο, αλλά δεν υπήρχε λόγος να αμφιβάλλω.

Είχα ξυπνήσει κατά τις επτά εκείνο το πρωί, κι όταν γλίστρησα στο σαλόνι, η μάνα μου, που δεν είχε κλείσει μάτι, παρέμενε σαν φρουρός δίπλα του.

ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΑ το επερχόμενο τέλος, κυρίως από τον ήχο που έβγαζε από το στόμα του ο παππούς, ίσως κι από την καταρρακωμένη έκφραση της μάνας μου.

Από εκείνη τη στιγμή μέχρι που ξεψύχησε, δηλαδή για καμιά ώρα περίπου, βρισκόμουν σε μια αλλόκοτη κατάσταση, μετέωρος, μεταξύ ύπνου και ξύπνου, μεταξύ του κορυφαίου βιώματος και του απόλυτου τίποτα, μεταξύ στιγμιαίας αναμονής και αιωνιότητας.

ΔΕΝ ΘΑ ΞΕΧΑΣΩ ποτέ μου αυτές τις στιγμές. Για κάμποσο χρονικό διάστημα επικρατούσε μια αίσθηση ρουτίνας, μια επαναλαμβανόμενη διαδικασία, που σαν να ανακυκλώνόταν ατελείωτα: ο παππούς αγωνίζεται ν' ανασάνει μ' όλη του την ύπαρξη, εμείς, με τη μαμά, του κρατάμε τα χέρια, κι ο μπαμπάς τον ατενίζει από τα πόδια του κρεβατιού.

Κι ύστερα, ξαφνικά, ο αέρας, λες κι αρχίζει να σώνεται. Οι προσπάθειες του παππού γίνονται όλο και πιο αγωνιώδεις, όλο και πιο μαρτυρικές, και το χρονικό διάστημα ανάμεσά τους διαρκώς μεγαλώνει, σαν χάσμα.

Τώρα, ακόμα πιο αραιά, ακόμα πιο βαριά και δυσοίωνα, ο ίδιος ρόγχος. Μήπως αυτή η σπασμένη ανάσα ήταν η τελευταία του;

ΝΙΩΘΩ το χέρι του να ξεφεύγει από το δικό μου, και το βλέ-

πω να υψώνεται αργά, σχεδόν με μεγαλοπρέπεια, και ν' αγγίζει το μάγουλό του.

Έχω την αίσθηση ότι βάζει όλες του τις δυνάμεις, όλη του την ψυχή, για να εισπνεύσει. Ακόμα και το χέρι στο πλάι του προσώπου του, σαν να το σήκωσε για να βοηθήσει και μ' αυτό.

Το στήθος του φουσκώνει πάλι και ξεφουσκώνει, με μια βασανιστική, τελετουργική βραδύτητα, κι η χοάνη της στοματικής του κοιλότητας σφυρίζει γι' άλλη μια φορά βραχνά.

Και τότε, σ' αυτήν ακριβώς τη στάση, με τα κυρτά και σαν μαγκωμένα δάχτυλά του κολλημένα στο δεξί μάγουλο, κοκαλώνει ολόκληρος, κι ο ρόγχος, η ανάσα, όλα χάνονται.

ΑΠΛΩΣΑ ενστικτωδώς το χέρι μου κι έπιασα το δικό του, που είχε απομείνει σαν αγκιστρωμένο στο μάγουλό του. Του το έσφιγγα, κι ήταν ακόμα ζεστό, το χάιδευα και το μάλαζα, ψηλαφούσα την απατηλά ζωντανή του σάρκα, σαν να αρνιόμουν να πιστέψω ότι ο ίδιος δεν ήταν πια εκεί.

Πιέζω τον εαυτό μου να θυμηθεί τι έγινε μετά, τι κάναμε ή είπαμε, αν τηλεφωνήσαμε στον γιατρό, ή ποιος ειδοποίησε το γραφείο κηδειών, αλλά μου είναι αδύνατον να θυμηθώ το παραμικρό. Μπροστά μου έχω μόνο την γκροτέσκα εικόνα του νεκρού παππού πάνω στο κρεβάτι.

Τα μάτια κλειστά, το πανιασμένο, τραβηγμένο πάνω στα κόκαλα δέρμα, το ένα χέρι στο μάγουλο, και το στόμα του να χάσκει ανοιχτό, σ' εκείνη την τεντωμένη έκφραση, λες και θα παλεύει ν' ανασάνει, ή ίσως ν' αφήσει ένα παρατεταμένο, τρομερό ουρλιαχτό, ακόμα και στον άλλο κόσμο.

ΣΥΝΗΘΩΣ, η ανάμνηση αυτή τελειώνει εκεί, και το μόνο

που κατορθώνω να φέρω στο νου μου αμέσως μετά, είναι ο πασίγνωστος εξπρεσιονιστικός πίνακας του Έντβαρτ Μουνκ, *Η κραυγή*.

Σύμφωνα με τη μυστηριώδη πλαστογραφία του υποσυνειδήτου μου, ακουμπισμένος στην κουπαστή της ξύλινης γέφυρας, που σαν να την πυρπολεί το καταματωμένο σούρουπο, απεικονίζεται ο ίδιος ο κυρ-Μιχαήλ καθώς ψυχορραγεί.